

Per Øverland: Historieglimt 248

-

Tilfluktstårn på Ladehammerkaia

Store endringer pågår på Nyhavna. Store moderne bygg er bygd eller er under oppføring i 2017. Flere ulike planer og ideer er kastet frem om Nyhavnas fremtid. Toneangivende kretser ser nettopp dette området som den nye utvidelsen av byens sentrum. Her skal vi hverken redegjøre for de mange planene eller drøfte Nyhavnas fremtid. Vi skal kaste blikket på et par av krigsminnene som står i faresonen. Mye må rives for å skaffe tomter til det nye. Under Ladehammeren er flere lager- og industribygg allerede revet. Fremdeles

Et av to tilfluktstårn på Ladehammerkaia. Foto: Bjørn Lien.

stikker to særegne tårn av betong opp mellom de husene som står igjen. De har en spesiell interesse. I tillegg til at de representerer krigsminner ved Doraanlegget, står de som minner om en spesiell type tilfluktsanlegg.

I den prestisjetunge serien *Trondhjemske Samlinger* fra Trondhjems Historiske Forening kom en artikkelsamling i 2016. Der har historikeren Svein Carstens en artikkel om *Hochbunker: Et bidrag til utforskingen av de bevarte restene av Marinewerft Drontheim*, sidene 71-87. Den handler om disse eiendommelige byggene. De er runde, høye og med spisst tak. Til forskjell fra

de aller fleste tilfluktsrom er de ikke bygd under jordens overflate, men over den. Instinktivt vil de fleste tenke at det sikreste vern mot fallende bomber vil være å skaffe seg et bombesikkert rom under bakken. Det har vært den ledende tanke bak de mange tilfluktsrom som ble bygd før og under andre verdenskrigen i de fleste land. Vi som opplevde krigsårene i Norge 1940-1945 har minner om lange timer i tilfluktsrom i kjellere. Selv bodde jeg i en ny boligblokk av teglstein i fem etasjer med fire oppganger. Med enkelte forsterkninger og med sandsekker foran kjellervinduene ble kjelleren brukt som tilfluktsrom for alle som bodde i gården. Den ble aldri satt på prøve så vi kan ikke si at den var trygg, men minnene sitter fast. I mange av de store byene i Europa ble undergrunnsbanene brukt som vern. Det ble bygd utallige bombesikre rom av mange typer. Når flyalarmen gikk, styrtet folk mot nærmeste trygge rom.

Til forskjell fra andre land ble det i Tyskland bygd tilfluktsrom ut fra en helt annen vurdering av sårbarhet. Det er høybunkerne (Hochbunker)

Ormen Langes vei, 2018. Foto: Bjørn Lien.

resultatet av. Resonnementet er følgende: Et høyt, rundt tårn av armert betong med spiss topp representerte et lite bakkeareal slik at de vanskelig kunne treffes av en bombe. Om en bombe traff tårnet så ville formen la

bomben gli av og treffe bakken ved siden av. Fundamentet var særlig sikret med armert betong slik at en slik bombe skulle gjøre minst mulig skade på folk inne i tårnet. Denne typen tilfluktsrom tok liten plass og viste seg også å være billigere i oppføring enn rom under bakken. I Tyskland ble det fra 1940 til 1945 bygd omkring tre tusen sivile bomberom, de fleste var høybunkere. Mange av dem er fremdeles å se over hele Tyskland. Enkelte er også fredet som fortidsminner. Høybunkerne ble utformet litt forskjellig av ulike arkitekter.

Mange var forseggjort med fine fasader. Enkelte var til forveksling lik middelalderens tårn. Fire typer er mest kjent. Det er Hochbunker der Baart Winkel, Hochbunket der Bauart Zombeck, Der «Ringtreppenturm» Bauart Dietel og Hochbunker der Bauart Grün & Bilfinger. Carstens fremhever særlig de to første i sin artikkel. Langt fra alle bunkerne var smale og spisse bygg. Enkelte var kubeformet. På Persaune står en slik fra leiren til Deutsche Seemarine. Der holdt ubåtmannskapene til når de ikke var på tokt i Nordatlanteren.

I Tyskland er mange av tårnene revet etter krigen, men en rekke andre er tatt i bruk til ulike formål. De er bygd i armert betong med vegger på 1 til 1 1/2 meters tykkelse. Det gir normalt en jevn innetemperatur på + 7 til +10 grader året rundt. Det gjorde at de ble tatt i bruk til laboratorier, arkiver, kontorer og magasiner for kunstsamlinger. Under den kalde krigens tid bygde NATO opp store forråd av mat- og forsyninger. Til lager ble flere av høybunkerne tatt i bruk. Fremdeles er en del i bruk som bar eller restauranter, klatresenter og lager. En del er tilpasset for behov hos hoteller, sykehus, skoler og andre formål.

I Norge etter krigen var det ganske strenge bestemmelser om at det skulle bygges tilfluktsrom i nye bygg. Mange byggherrer forsøkte å få lempet på bestemmelsene, men loven var klar. Kontrollen lå under Direktoratet for sivilt beredskap så slike rom ble stadig bygd helt ut til 1990-åra. Det ble etter hvert ganske liberale regler for bruken av slike rom. Mange ble tillatt benyttet til arkiver, lager og ikke minst til treningslokaler. I 1990-åra kom nye bestemmelser om tilfluktsrom. Da ble det gitt adgang til å dispensere fra kravet om å bygge tilfluktsrom. I praksis blir i dag dispensasjon stadig gitt av det lokale Siviltforsvaret som forvalter ansvaret på vegne av direktoratet. Det betyr at stadig mindre deler av befolkningen vil få plass i et tilfluktsrom dersom det blir behov for det.

På Ladehammerkaia står de to tilfluktstårnene i fare for å bli fjernet for å gjennomføre nye planer. Disse to skal være de to eneste av sin type som er bygd utenfor Tyskland. De er av typen Bauart Zombeck oppkalt etter arkitekten Paul Zombeck (1887-1952), som arbeidet i Dortmund. I Flensburg står i dag to slike tårn. I Hamburg står ni av de elleve som ble bygd der. Fem av dem er fredet og underlagt det tyske Denkmalschutz. Det spesielle ved

Zombecktårnene er at de ikke har trapper og etasjer, men en såkalt Helixrampe som hever seg som en jevn betongvei i hele omdreininger med stigning 1:7. På denne veien i jevn stigning uten trapper skulle en innstrømmende folkemasse lett komme inn og opp i tårnet. Det er all grunn til å reise spørsmålet om de ikke bør bevares som krigsminner slik som den digre Dorabunkeren er blitt bevart og brukt. Den er tatt i bruk til mange viktige formål og gjør i aller høyeste grad god nytte i 2017. Også de to tårnene, som nå er temmelig forfalne og ustelt, kunne med litt fantasi og pågangsmot få fornyet anvendelse. Det mest nærliggende er å ta dem i bruk som innendørs klatreanlegg, men mange andre muligheter ligger å venter på gode ideer. Bevart kan de bli attraktive mål for sightseeing.